

Ingeborg Ohnheiser, Miloslava Sokolová unter Mitarbeit von Jolana Nižníková und Sebastian Mancuso: Grundlagen der slowakischen Grammatik mit Texten und Übungen. Ein Kompendium für Sprachkurse und zum Selbststudium / Základy slovenskej gramatiky s textami a cvičeniami. Kompendium určené jazykovým kurzom a na samostatné štúdium. Hrsg. von Ingeborg Ohnheiser und Miloslava Sokolová. Prešov 2006.

Predhovor

Od roku 1999 sa medzi Inštitútom slavistiky Filologicko-kulturologickej fakulty Univerzity Leopolda Franza v Innsbrucku a Katedrou slovenského jazyka pri Inštitúte slavistiky, všeobecnej jazykovedy a masmediálnych štúdií Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove rozvíja spolupráca, ktorú podporuje agentúra *Akcia Rakúsko – Slovenská republika*. Vďaka tejto podpore sa v r. 1999 zúčastnila Miloslava Sokolová na konferencii, ktorú organizovala Ingeborg Ohnheiser v Innsbrucku v rámci Komisie pre slovtvorbu slovanských jazykov pri Medzinárodnom komitáte slavistov¹. Na konferencii v Bratislave v roku 2004 vznikla myšlienka rozšíriť spoluprácu na vypracovanie učebnice slovenčiny. Toto kompendium má slúžiť predovšetkým študentom slavistiky, aby získali v časovo vymedzenej forme receptívne kompetencie pre druhý alebo tretí slovanský jazyk, ako si to žiada zavedenie bakalárskeho štúdia v Innsbrucku.

Konkrétny podnet na tento zámer poskytol projekt, ktorý bol vypracovaný v rokoch 2001–2003 v spolupráci medzi univerzitami v Innsbrucku a Brne a bol podporovaný nadáciou *Akcia Rakúsko – Česká republika: Základy české gramatiky s texty a cvičeniami. Kompendium určené jazykovým kurzom a k samostatnému štúdiu*². Na základe rovnakej koncepcie je založená učebnica poľštiny³ ako aj predkladané slovenské kompendium, obidva projekty boli realizované v rokoch 2005–2006.

To znamená, že slavistom sú k dispozícii učebnice so zhodnou štruktúrou pre tri geneticky veľmi príbuzné západoslovanské jazyky češtinu, slovenčinu a poľštinu, ktoré sú impulzom pre ďalšie samostatné štúdium a podporujú aj ich medzijazykové porovnanie. Určité rozdiely v spracovaní príručiek vychádzajú zo špecifika jazykov a z existujúcich tradícií v ich grama-tike. Dost' výrazne sa odlišuje napríklad terminológia, pre ktorú sú na rozdiel od nemeckých gramatík aj v odborných slovackistických prácach charakteristické domáce odvodeniny (kal-ky). V slovenskej učebnici sa popri slovenskej terminológii zámerne a dôsledne používa aj medzinárodná lingvistická terminológia, čo by

¹ Materiály z tejto konferencie, vrátane príspevku M. Sokolovej, boli publikované v: Ingeborg Ohnheiser (Hg.): *Wortbildung: interaktiv im Sprachsystem – interdisziplinär als Forschungsgegenstand*. (= Slavica Aenipontana 10) Innsbruck 2000.

² Ingeborg Ohnheiser, Rudolf Šrámek, Ivana Kolařová, Karel Komárek, Jana Obrovská, Helena Kneselová: *Základy české gramatiky s texty a cvičeniami. Kompendium určené jazykovým kurzom a k samostatnému štúdiu – Grundlagen der tschechischen Grammatik mit Texten und Übungen. Ein Kompendium für Sprachkurse und zum Selbststudium*, Brunn und Innsbruck 2003, 303 S.

³ Stanisław Gajda, Monika Krzempek, Danuta Lech, Marzena Makuchowska, Ingeborg Ohnheiser: *Podstawy gramatyki polskiej wraz z tekstami i ćwiczeniami. Kompendium dla kursów języka i nauki własnej – Grundlagen der polnischen Grammatik mit Texten und Übungen. Ein Kompendium für Sprachkurse und zum Selbststudium*. Innsbruck 2007.

malo uľahčiť lepšie porozumenie výkladu aj porovnanie s nemeckou jazykovednou terminológiou. Niektoré zmeny vyplynuli aj zo skúseností z doterajšej práce s českou učebnicou. Tak napríklad v poľskom a slovenskom kompensií je navyše kapitola o partikulách a v slovenskej učebnici sa sa vybrané texty stylisticky viac diferencujú.

V súvislosti s európskou intergráciou nadobúda veľký význam viacjazyčnosť – so zvláštnym dôrazom na geneticky príbuzné jazyky, keďže jazykmi EÚ sú prvýkrát aj slovanské jazyky: poľština, čeština, slovenčina a slovinčina. Aby sme sa priblížili ideálu európskej viacjazyčnosti – so zvláštnym zreteľom na jazyky susedov, nadobúdajú pri osvojovaní cudzieho jazyka väčší význam také formy výučby (diferencované jazykové kompetencie – počúvanie s komprehenziou, čítanie s komprehenziou, hovorenie a písanie), v ktorých sa stále viac a diferencujúcim spôsobom zohľadňuje, aby v druhom alebo treťom cudzom jazyku došlo k zmenám v pomere aktívnej a „pasívnej“ jazykovej kompetencie. Na túto požiadavku je okrem iného zameraný projekt *EuroCom – Viacjazyčná Európa prostredníctvom interkomprehenzie v jazykových rodinách*⁴. K rôznosti stupňov a cieľov zvládnutia iného jazyka sa prihliada aj v *Spoločnom európskom referenčnom rámci Rady Európy*, do ktorého je zaradená „na jednotlivé komponenty rozčlenená jazyková kompetencia“ a „čiastočná kvalifikácia“, ktoré „postačujú vtedy, ak sa počíta len s obmedzenou znalosťou jazyka (napr. pri porozumení, nie však pri aktívnom, hovorenom používaní jazyka), alebo ak na zvládnutie tretieho alebo štvrtého jazyka nie je dostatočný časový priestor.“⁵

Pri intenzívnom sprostredkovaní znalostí druhého alebo tretieho jazyka – v našom prípade slovenského jazyka – sa nezriedka vyskytujú problémy, ktoré vyplývajú z toho, že sa pracuje s tradičnými jazykovými učebnicami. Tie sú väčšinou koncipované tak, že predpokladajú dlhší záujem o daný jazyk, poprípade počítajú s väčším rozsahom štúdia, a preto prezentujú predovšetkým gramatickú látku nie po celkoch, ale sukcesívnym spôsobom rozdelenou na jednotlivé lekcie. Navyše – a to sa týka najmä študentov slavistiky – možno pri práci s týmito učebnicami spravidla počítať s tým, že by študenti niektorý príbuzný slovanský jazyk už poznali, čím by sa – s výnimkou takých grama-

⁴ Porov. napr. Gerhard Kischel (coord.), *EuroCom. Mehrsprachiges Europa durch Interkomprehension in Sprachfamilien*. [= *EuroCom. Viacjazyčná Európa prostredníctvom interkomprehenzie v jazykových rodinách*]. Tagungsband des Fachkongresses im Europäischen Jahr der Sprachen 2001 Hagen, 9.-10. November 2001. FernUniversität Hagen 2002.] – Inštitút slavistiky v Innsbrucku sa zúčastňuje na spracovaní projektu *EuroComSlav*. Vedúcim projektu je Lew Zybatow z Inštitutu translačných vied Univerzity v Innsbrucku.

⁵ Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky: učiť sa, učiť, posudzovať. = [www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2005\)0356/_com_com\(2005\)0356_sk.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2005)0356/_com_com(2005)0356_sk.pdf)
Podobná diferenciácia požiadaviek je aj na iných slavistických pracoviskách, porov. požiadavky na dosiahnutie prvého stupňa (Erstsprachschein – všetky aktívne kompetencie), druhého stupňa (Zweitsprachschein – jazykové kompetencie okrem prekladov do cudzieho jazyka) a tretieho stupňa (Drittprachschein – receptívne kompetencie) v rámci štúdia slavistiky v Regensburgu.

tických javov, ktoré sú typické len pre jeden jazyk – veľmi uľahčilo zvládnutie tak gramatického systému, ako aj lexikálnej zásoby „nového“, „ďalšieho“ jazyka. Ak študenti využijú znalosti zo slavistiky, ktoré získali predchádzajúcim štúdiom slavistiky, môže sa potom osvojovanie a prehľbovanie ďalších jazykov aspoň čiastočne preniesť do samostatného štúdia. Okrem toho vzhľadom na časové obmedzenie štúdia (zvlášť bakalárskeho na tri roky) je potrebné novým spôsobom stanoviť ciele výučbových kurzov druhého, poprípade tretieho jazyka: tieto kurzy by mali byť primárne zamerané na to, aby sa v nich získali základné znalosti. Na aktívne zvládnutie daného jazyka alebo na získanie hlbších znalostí o ňom sa odporúča, aby študenti vo väčšej miere než dosiaľ využívali široké ponuky jazykových kurzov konaných v krajine, ktorej jazyk študujú.

Spomenuté zmeny študijných programov a rozšírenie ponuky cudzích jazykov o slovenské jazyky stáli pri zrode troch kompendií pre češtinu, slovenčinu a poľštinu na Inštitúte slavistiky Univerzity Leopolda Franza v Innsbrucku. Veríme, že tieto kompendiá prinesú nové aspekty aj do didaktiky týchto jazykov ako cudzích jazykov, pretože poskytujú prehľadné, základné informácie o každom jazyku, zvlášť o jeho gramatickej štruktúre.

Z metodického hľadiska je teda aj toto kompendium založené na princípe výberu a opisu základnej siete štruktúry gramatického systému slovenčiny a vzájomných väzieb medzi jednotlivými javmi. Jej cieľom je informatívnym spôsobom podať celkový obraz o sloven-skom jazyku. Kompendium sa koncentruje na základné body gramatického systému sloven-činy a nestabilné či variujúce javy si všima len ojedinele. Hlavný dôraz sa kladie na opis paradigmatickej, pričom informácie o javoch syntagmatickej (a syntaktickej) povahy sa podávajú hlavne sprostredkované prostredníctvom textov.

Po stručnom úvode o Slovensku, dejinách slovenského jazyka, jeho súčasnom stave a vzťahu k českému jazyku sa uvádzajú základné pravidlá o spôsobe písania a výslovnosti (vrátane výpočtu vokalických a konsonantických alternácií, uplatňujúcich sa v tvarosloví a v tvorení slov). Nasledujúce kapitoly o jednotlivých slovných druhoch pozostávajú vždy z troch častí:

Časť **A** podáva pôvodné alebo nepatrne adaptované slovenské texty (výber textov: Miloslava Sokolová – Sebastian Mancuso), ktoré reprezentujú rôzne druhy a štýly. Keďže texty majú súčasne slúžiť ako cvičenia aj ako východisko pre prácu so slovníkom, nevádzajú sa za nimi zoznamy použitých výrazov a ich nemeckých ekvivalentov.

Časť **B** je venovaná gramatickým výkladom (s prekladom do nemčiny), prináša okrem iného paradigmy flektívnych slovných druhov a množstvo príkladov (Miloslava Sokolová – Ingeborg Ohnheiser). Vedome sa pritom nadväzuje aj na tradíciu gramatických opisov v slovenských učebniciach.

Časť C obsahuje cvičenia (Sebastian Mancuso – Jolana Nižníková), ktoré – pokiaľ je to možné – lexikálne a gramaticky nadväzujú na texty z časti A, takže používateľ je týmto spôsobom zároveň nútený opakovane sa vracieť k východiskovému textu. **Kľúč** k cvičeniam má uľahčiť používanie kompendia aj pri samostatnom štúdiu.

Okrem toho kompendium obsahuje aj kapitolu o vybraných zvláštnostiach slovenskej syn-taxe a osobitnú kapitolu venovanú slovo tvorbe, čo veľmi uľahčí „dešifrovanie“ neznámej slovnej zásoby.

Kompendium je tak kombináciou praktickej gramatiky, cvičení a textov, čím sa odlišuje od existujúcich učebníc slovenčiny (pozri kap.18). Na základe kompaktnosti gramatických informácií a veľkého počtu cvičení môže však naša príručka poslúžiť ako vhodný doplnkový učebný materiál. Podľa stupňa ovládania cieľového jazyka sa môže študent / účastník kurzu zamerať na vybrané gramatické okruhy či samostatne spracovať texty a cvičenia, na ktoré v rámci vyučovania nezvýšil čas. Kompendium preto možno využívať nielen v kurzoch slovenčiny pre študentov slavistiky, ale aj pre záujemcov iných odborov.

Na Slovensku nájde uplatnenie najmä pri jazykovej príprave študentov pochádzajúcich z nemeckých jazykových oblastí, resp. aj zahraničných študentov z iných krajín, ktorí disponujú dobrou znalosťou nemčiny.

Ešte raz vyslovujeme svoje poďakovanie agentúre *Akcia Rakúsko – Slovenská republika* za finančnú podporu, ktorú nášmu projektu poskytovala v rokoch 2005 – 2006.

Naša vďaka patrí aj recenzentkám pani PhDr. Martine Kášovej, PhD. z Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove a pani doc. Dr. phil. habil. Márii Papsonej, CSc. z Ústavu filologických a sociálnych vied Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, ktorej ďakujeme aj za príkladnú prácu pri poslednej korektúre textu.

Dr. Helmutovi Weinbergerovi (Innsbruck) sme zaviazané za pomoc pri technickej príprave rukopisu do tlače.

Ďakujeme aj členom edičnej komisie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove, ktorá publikáciu zaradila do svojho edičného plánu.

Prešov a Innsbruck november 2006

Miloslava Sokolová a Ingeborg Ohnheiser